

Poetika (Şiir) Üzerine Küçük Şerh*

İBN RÜŞD

Çeviren

ALİ TEKİN*

Öz: Klasik mantıkta Şiir kitapları poetik zihnin çalışma biçimini ele alır. Bu alanda telif edilen ilk kitap Aristoteles'in Poetika'sıdır. Meşşâî felsefe geleneğinde Aristoteles'in bu eseri üzerine de farklı filozoflarca şerhler yazılmıştır. İbn Rüşd, Aristoteles'in farklı eserleri üzerine cevâmi', telhîs ve tefsîr şeklinde üç tarzda çalışmalar kaleme almıştır. Cevâmi'u Kitâbi'ş-Şi'r adlı bu eser, Aristoteles'in Poetika'sının küçük şerhidir. Bu eser klasik telif tarzlarından biri olan küçük şerhe güzel bir örnektir.

Anahtar Kelimeler: Aristoteles, İbn Rüşd, Kitâbu'ş-Şi'r, küçük şerh, şiirsel sözler.

* Bu çalışma, 'Enteleky Mantık-Metafizik Okulu' adı altında yürütülen çalışmalardan bir kesittir. Çevirinin yapıldığı kaynak için bkz. İbn Rüşd, *Cevâmi'u Kitâbi'ş-Şi'r*, tahk. & trans. Charles E. Butterworth, *Averroës' Three Short Commentaries on Aristotle's "Topics," "Rhetoric," and "Poetics"*, Albany: State University of New York Press, 1977, ss. 203-6.

* Öğr. Gör. Dr. | Karadeniz Teknik Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü

Short Commentary on the Poetics^{*}

AVERROES

Translated by

ALİ TEKİN

Abstract: Books of al-Shi'r in classical logic handle working style of poetical mind. The first book written in this area is Aristotle's Poetics. Commentaries were written by different philosophers on this book too in Peripatetic tradition. Ibn Rushd wrote commentaries on Aristotle's different works in three styles as jawâmi', talkhîs and tafsîr. The work named Jawamiu Kitab al-Shi'r is short commentary on Aristotle's Poetics. This work is a good example of short commentary that is one of the classical writing styles.

Keywords: Aristotle, Ibn Rushd, Kitâb al-Shi'r, short commentary, poetic statements.

* This translation is a section of studies which were performed under the title of 'Enteleky School of Logico-Metaphysics'.

ENTELEKYA

İBN RÜŞD
ŞİİR ÜZERİNE KÜÇÜK ŞERH

©

ابن رشد

جوامع كتاب الشعر

انتليخيا

Şiir Üzerine Küçük Şerh

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla. Hamd âlemlerin Rabbi olan Allah'adır.

Şiirsel Sözler Üzerine

- 203.5 Şiirsel sözler, sözle ya da örnekle nefsi bir şeyden kaçınma ya da bir şeye yaklaşma yönünde harekete geçirmek için ya da sadece tahyil [yetisinde] mutluluğa yönlendirmek için şeyin hayal ettirilmesinin amaçlandığı vezinli sözlerdir. [Bu sözler] vezinli kılındı. Çünkü bunlar hayal ettirme bakımından ancak bununla daha tam olurlar. Süsleme sanatı ve diğerlerinde olduğu gibi çoğu sanatın hayallerini oluşturduğu duyulur şeyler gerçekte duyulur şeyler değildir. Aynı şekilde şeyin hayalini oluşturan sözler de o şeyin zatını anlatan sözler değildirler.
- 204.1 Hayaller iki sınıftır: ya bir şeyin bir şeye benzetme harflerinden biri ile benzetildiği sınıf, ya da hayali oluşturulan şeyin kendisi olarak alınan hayal. Bu, tebdil ya da istiare yönü üzeredir, "O, kendisine herhangi bir yönden yaklaştığın denizdir" sözümüzde olduğu gibi. Bu hayallerin bazıları yakın bazıları uzaktır. Bu sanatın şeyin hayallerini onun aynıyla almadığı açıktır. Fakat çoğu insan bunda yanlışya düşüp şeyin hayalini onun aynısı olarak olabilir, örneğin Empedocles'in deniz suyu hakkında onun yeryüzünün mesanesinde toplanan teri olduğunu söylediği sözünde olduğu gibi. Bu hayallerde ancak bunlar tebdil yönü üzere alınıp onda benzetme harfi getirilmediğinde yanlışya düşülür. Bu hayaller en çok hayalleri olmaksızın tasavvur edilemeyen şeylerde ya da tasavvuru zor olan şeylerde yanlışya düşürür. Bu çok yanlıtır, âlemin ne içinde ne de dışında bir mevcudu tasavvur edemeyen kişide olduğu gibi. Fakat bu aldatma yerleri için en uygunu *Safsata Kitabı*'dır.
- 205.4 Bu sanat kıyasî olsa bile, kıyası ne bilfiil kullanır ne de bu sanata özgü bir kıyas türü vardır. Aksine bu sanat kıyasî bir sözü bilfiil olarak ne zaman kullansa yanlış bir yön üzere ve onu diğer bir sanata benzetmek için kullanır.

جوامع كتاب الشعر

بسم الله الرحمن الرحيم. والحمد لله رب العالمين.

فى الأقاويل الشعرية

203.5 وأما الأقاويل الشعرية، فهي أقاويل موزونة يلتبس بما تخيل الشيء بالقول وتمثيله إما لتحريك النفس نحو الهرب عن الشيء أو الإيثار له أو الغرابة فقط للإلتذاذ الذي في التخيل. وإنما جعلت موزونة، لأن بذلك تكون أتم تخيلاً. وكما أن ما تخيل كثير من الصناعات من الأمور المحسوسة كصناعة الزواقة وغيرها ليست هي في الحقيقة الأمور المحسوسة، كذلك الأقاويل التي تخيل الشيء ليست هي الأقاويل التي تفهم ذاته.

204.1 والخيالات صنفان، إما صنف يشبه فيه شيء بشيء بأحد حروف التشبيه وإما خيال يؤخذ على أنه نفس المتخيل وذلك على جهة التبديل والاستعارة كقولنا هو البحر من أي النواحي أتيته؛ وهذه الخيالات منها قريبة ومنها بعيدة. وهو بين أن هذه الصناعة ليس تأخذ خيالات الشيء على أنه الشيء بعينه. لكن قد يغلط كثير من الناس في ذلك فيأخذون خيال الشيء على أنه الشيء بعينه مثل قول ابن دقليس في ماء البحر أنه عرق الأرض اجتمع في مئانها. وإنما يغلط في هذه الخيالات إذا أخذت على جهة التبديل ولم يؤت فيه بحرف التشبيه. وأكثر ما تغلط هذه الخيالات في الأشياء التي لا يمكن أن تتصور إلا بخيالاتها أو يعسر تصورهما، فإن هذه كثيرة التغليط، كمن لا يقدر أن يتصور موجوداً لا داخل العالم ولا خارجه. ولكن ألبق المواضع بهذا التغليط هو كتاب السفسطة.

205.4 وهذه الصناعة، وإن كانت قياسية فليست تستعمل القياس بالفعل ولا لها نوع منه تختص به بل متى استعملت قولاً قياسياً بالفعل، فعلى جهة الغلط ولتشبيهها بصناعة أخرى.

- 205.7 Aristoteles, çoğunluğun, nefislerinin bir şeye inanma ya da inanmama-ya ve yapma ve terk etmeye doğru hareket ettirmesi nedeniyle bu sanatın faydasının büyüklüğünü görünce, insanın, hayalini oluşturmak istediği her bir şeyin mümkün olduğunca daha tam bir şekilde hayalini oluşturmaya kendisiyle güç yetirebildiği şeyleri saydı. Böylelikle şiir sanatı, insanın, kendisi ile her bir şeyin mümkün olduğunca daha tam bir şekilde hayalini oluşturabildiği bir sanat olur. Fakat bunlar insanî ilk kemalin dışında kalan kemallerdir.
- 205.13 Özetle, bu sözler hakkında yazdıklarımızı anlayan ve kendisinde doğal bir marifet olmayan kişi için tasdik ve tasavvur hakkında duyduğu her sözün mertebesine vâkıf olmak mümkündür. Bu mertebe, insanın nihaî kemale onun aracılığı ile hazırlanacağı şereften bir kısımdır. İnsanın kemali ancak kendisi için doğru olan araştırmayı elde etmesiyle ise ve insan onu kabule bu miktar ile hazır oluyorsa, öyleyse nihaî kemale kendisi ile hazır olacağı mertebe insan için bu miktar ile hâsıl olur. Allah doğruya ulaştırandır.

205.7 وأرسطو لما رأى أن منفعة هذه الصناعة عظيمة الغناء إذ كانت بما تحرك نفوس الجمهور نحو اعتقاد شيء ما أو لا اعتقاده ونحو الفعل والتترك، عدد الأمور التي بما يقدر الإنسان أن يخيل شيئاً شيئاً مما يقصد تخييله على أتم ما يمكن في ذلك الشيء. فتكون صناعة الشعر هي الصناعة التي بما يقدر الإنسان أن يخيل شيئاً شيئاً بآتم ما يمكن فيه. لكن هذه كمالات خارجة عن الكمال الأول الإنساني.

205.13 وعلى الجملة، من فهم ما كتبناه في هذه الأقاويل ولم يكن له معرفة بالطبع أمكنه أن يقف على مرتبة كل قول يسمعه في التصديق والتصور. وهذه المرتبة هي من الشرف بحيث يكون الإنسان معداً بما نحو الكمال الأقصى. فإن الإنسان إن كان كماله إنما هو بحصول النظر الصادق له، و كان بهذا المقدار يحصل معداً لقبوله، فهذا المقدار إذا يحصل له المرتبة التي يكون بها مستعداً نحو الكمال الأقصى. والله الموفق للصواب.